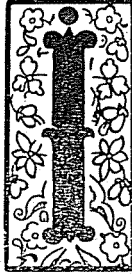

Tasavvuf

Ramazan ve Ramazaniyeler

Selçuk ERAYDIN
İst. Yüksek İslâm Enst.
Öğretim Üyesi

CTİMÂÎ dayanışmanın, kardeşliğin, birlik ve beraberliğin, sevginin, vefanın, hülâsa bütün meziyetlerin bir araya gelmesine vesile olan mübarek Ramazan ayının kudûmuyla mesrûr ve bahtiyâruz.

Allah Taâlâ'nın bu ilâhî ziyâfetini hep birlikte idrak etmek istiyorsak, boynu bükük, ebeveyninden mahrum, biçâre yavruları, yoksulları, feleketzedeleri, kısaca ihtiyaç içinde kıvranan herkesi bağrımıza basmamız, Hakk'ın bize bahşetmiş olduğu ihtiyaç nimetlerinden, onlara da vermemiz elzemdir.

Ferdî heyecanın, sadece kendimiz için yaşamamız, dinimiz indinde hiçbir önemi yoktur. Şahsî hareketlerimiz bizleri mes'uliyetten kurtaramaz.

Yukarıda kısaca arzettiğimiz hususların tahakkuku, samimiyet ölçüleri içersinde mümkündür. Fuzulî:

«Aşk imiş her ne var âlemde - ilim bir kıl ü kâl imiş ancak.»
derken, faydasız ilmin, bilinip yaşanmayan, samimiyetten uzak, sadece hâfızalarda kalmaya mahkûm edilen ilmin dedi-kodudan ibaret olduğunu ifade ediyor.

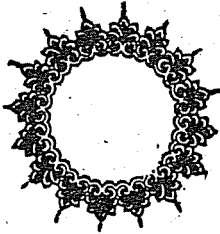
Cânu cânanda arayan, kendinde bir varlık görmeyen, enesini mavh ile mâsivâyı gönülden çıkarıp söken insanlar, zamanımıza kadar herkesin gönül tahtında saltanat kurmuşlardır.

En büyük hürriyet, Hakk ve hakikatın esiri olmaktır. Mualim Nâci:

«Dil esirin olduğu gündün beri âzâdedir,
Mâsivâyâ bağlanır mı bağlanan vicdan sanâ»

derken bu hususu anlatmak istiyor.

Ferhad'a dağları deldiren, Mecnûn'u çöllere sevkedene mecâzi aşk, Mevlâyâ koşmaya, yalnız O'na iltica etmeye vesile olmuştur.

Satırlardan sadırlara akan, nesilden nesile coşup gelen, yatağına sığmayıp taşan bu ırmak niçе sahralara hayat, çorak vâdilere bir canlılık getirerek, ummanlarda eriyip gitmiştir.

Aşk, sevmenin ne olduğunu öğreten, ferâgat ve fedakârlığın yollarını gösteren, gönülleri oda yanmaya mütad eyleyen bir lûtuflar... Mevlâna Celâleddin Rûmî bir beytinde insanlara şöyle sesleniyor:

«Bükşay türbe-i men ba'de ez vefâtı binger
Gez âteş-i derûnem dâd ez kefen berâyed»

— Vefatımdan sonra benim türbemi açtığın zaman, içimin âtesinden, kefenimden duman yükseldiğini görürsün. —

Muhyiddin Râif Beyin aynı mânaya yakın bir beyti de bu güzelliktedir:

«Ben ölünce kabrimi açsalar, tüter an-be-an kefenim benim
Güneşin harâreti bitse de, yine âteşim feverandadır.»

Zaman ilerledikçe âbideleşen, kıymetleri gün geçtikçe artan ecdadın takdire şâyan yaşayışlarını dile getirmekten öte ne yapabiliyoruz? Ah keşke onları yeteri kadar anlayabilesk... Zarfın bile sustuğu yerde, mazruftan nasıl bahsedilebilir?

Ramazân münasebetiyle divan edebiyatımızdan bu hususla alâkalı manzumeler sunmadan önce, kısaca bazı meselelere temas etmek istiyorum:

Bir hayli zamandanberi hummalı bir şekilde başlayan terceme ve sadeleştirme hamleleri, hizmetten çok para kazanmak gayesine mâtuf olduğu için, hasıl olacak mânevî zararı düşünen pek yok...

Bir eseri terceme edecek veya sadeleştirecek olan kimselerin ihtisasa hürmet göstermesi, bilmediği mevzu'lara el sürmemesi toplumun menfaati icabıdır. Sadece kendi menfaatini düşünen, cebine girecek bir miktar paraya karşı, okuyucuların inançlarının zedelenmesine vesile olan bu davranışlar büyük mes'uliyetleri müciptir. Bunu idrak edemiyen insanların halka sağladıkları zararın telâfisi güçtür.

Hizmet gayesiyle yapılan telif, terceme ve sadeleştirmelerin sahiplerini takdirle yâdetmek en büyük vazifemizdir.

Tarikatlarda en yüce makam «rıza» makamıdır. «Bana seni gerek seni» diyen Yunus Emre, her amelin sadece Hakk'ın rızası için ifâ edilmesi gerektiğini anlatmak istemiştir. Telif, terceme ve sadeleştirmelerde göz önünde tutulması gerekli olan en önemli husus menfaat değil, rıza olmalıdır; aksi takdirde vebal çok büyüktür.

Vasıtaların gâye kabul edildiği, mânevî değerlerin pek ucuza satıldığı bir devirde rıza menfaatte, ihlâs riyada kaybolup gidecektir.

Kur'an-ı Kerim'i yalnız ölümler arkasından okunan bir mersiye kitabı hâline getiren, dinimizle alâkası olmayan yedinci, kırkinci, elli ikinci gecelerin yaşamasını temin eden, hidayet ve rahmet kaynağını sadece bir kazanç metâi imiş gibi mütâlâa eden zihniyetin karşısında bulunmak her müslümanın başlıca görevidir. Mehmed Âkif:

«Gâh açar nazm-ı celîlin bakarız yapırağına
Yahut üfler geçeriz bir ölünün toprağına
İnmemiştir hele Kur'an bunu hakkıyla bilin,
Ne mezarlıkta okunmak, ne de fal bakmak için!»

diyor.

Elinde âsa, ayağında çarık, aç bî ilâç mücadele edip, binlerce kişinin hidâyete ermesine sebep olan insanların yanı-sıra, vazifesini sadece namaz kıldırmaktan ibaret zannedip, geri kalan vakitlerini hatim ve mevlid siparişleri ile değerlendiren kimseler arasında mukayese yapılabilir mi?

Hattı zâtında imam, hatip ve vâizlerin vazifeleri câmi'den çıktıktan sonra başlar. Câmi, içinde sarfedilen mesâî dinî bir vecibedir. Din adamı mesleğinde söz sahibi olmaya gayret edecek, bildiklerini öğretecek, kıbleye insan çevirmek için faaliyet gösterecektir.

Bu meziyetlere sahip din adamlarımızı hürmet ve şükranla yâdetmek vazifemizdir.

Gufrâr ayı olan mübarek Ramazanın bütün müslümanlara hayırlı olması, ihlâsın, samimiyetin, diğer-kâmlığın milletimize avdet etmesi en büyük niyazımızdır. Tevfik Fikret:

*«Vaktiyle baban kimseye minnet mi ederdî,
Yok kalmadı haşa sana zillet pederinden
Dünyada şereftir yaşatan milleti ferdi,
Sülkin şu mezellet tozu uçsun üzerinden.»*

diye sesleniyor.

Midhad Cemal Kuntay'ın «EĞİLME» adlı manzûmesi de bu vesile ile zikre değer:

*«Zincirlerin altınsa da hattâ koparıp kır,
Susmak ne demekmiş! yere haykır, göğe haykır!
Vicdan bile duymaz sesi çıkmazsa bir âhı
Sessiz kölelerdir yaratan binbir ilâhı.
Elbet put olur öpülen eller etekler,
Elbet öpen oldukça olur öptürecekler!
Hürriyyet... bu en son şerefindir onu satma,
Bir Tanrı yeter, kendine bin tanrı yaratma!
Tarihteki dört tane ayak devrini bilme,
Mahvolşa eğilmezdi baban, sen de eğilme.»*

Allah'ın rızasını kazanmak ve dolayısıyla memleketimizin selâmetini istiyorsak ihlâs ve samimiyete yönelelim. İşte o zaman kesif karanlıkları dağıtıp parçalayan İSLÂM GÜNEŞİ bizim ülkemizi yeniden aydımlatacaktır.

Şu mübarek ayın kalblerimize sunduğu şevk ve heyecanla Hakk'ın ve Rasûlünün yolunda olmaya tekrar yemin edelim. Bu samimi davranışımızın Kur'an-ı Mübîn rehberi olsun.

Müslümanların hayatları boyunca ifâ etmeleri gerekli başlıca prensipleri şâir Nâbi bir manzumesinde şöylece sıralamıştır:

*«Kimseye bu'z u adavet etme
Terk-i asayiş-i adet etme!*

*Gadab u hiddet ü kîn gösterme
Kimseye çîn-i cebîn gösterme!*

*Hüsn-i hal ile geçin herkesle
Hoş-dil ol herkes ü her na-kes ile!*

*Zîr-i restarın azar etme!
Serd-i teklif ile bîzar etme!*

*Olmasın kimse yüzünden derhem
Hulkunun bendesi olsun âlem!*

*Cevr ile kimseyi bîzar etme
Sana cevri etse de azar etme!*

*Yar ol dostlarına bar olma!
Sû-i hulk ile dil-azar olma!*

*Kimşenin cevri ile canın sıkma
Hatırın yapmağa sa'y et, yıkma!»*

— RAMAZANİYELER —

Divân edebiyatımızda «Ramazaniye» adıyla, bilhassa kasîde tarzında pekçok manzûme yazılmıştır.

Biz burada Şabit ve Nedim'in manzumelerinden bazı parçalar sunmadan önce Nâbi'nin yazmış olduğu bir manzumeyi zikredelim:

*«Bî maraz ta ola cisminde tüvan
Eyleme fevt-i siyam-ı Ramazan* (2)

*Savmdır kullarına lûtf-i Huda
Savma bizzat ider Allah ceza* (4)

*Savm bir maide-i rahmetdir
Nûrdan sâime bir hil'atdır* (6)

*Savmdır kâbil-i ketm ü ihfa
Dahle fırsat bulamaz savma riya* (8)

*Sırr-ı pâk-i samedîyyetdir savm
İttisaf-ı melekîyyetdir savm* (10)

*Nefes-i sâim için dedi Rasûl
Büşkten piş-i Hudâda makbûl* (12)

*Reh-nümây-ı niam-ı cennet olur
Terk-i ni'met sebeb-i rahmet olur.* (14)

*Ne saadet olası leb-beste
Olasın dağdağadan vareste* (16)

*Bend urub reh-güzara dehenin
Ola asûde diyar-ı bedenin* (18)

*Sâlesin jengini kândîl-i dîlin
Açasın ayinesin ab-u kîlin* (20)

*Ola zatında kesafet na-yab
Bula envar-ı letafet tef ü tab* (22)

(2) Şayet güçlü, kuvvetli ve hastaliksız zinde bir vücuda sahip olmak isterseniz, Ramazanda oruç tutmayı ihmal etmeyiniz.

(4) Oruç, Allah'ın, kullarına en büyük tûfudur. Zira onun mükâfatını bizzat Hak Teâlâ verecektir.

(6) Oruç bir rahmet sofrası ve oruçluya nûrdan yapılmış bir hil'attır.

(8) Oruç, gizlenmesi kâbil olan ve rıyanın sızmasına fırsat vermeyen bir ibadettir.

(10) Oruç, Hakk'ın pâk olan sırrıdır, aynı zamanda meleklerin vasıflarına hâiz olmaya vesiledir.

(12) Peygamber (s.a.v.) efendimiz, Cenab-ı Hakk nazarında oruçlunun ağız kokusunun misk kokusundan üstün olduğunu ifade buyurdu.

(14) Oruç, cennet nimetlerinin kılavuzudur. Ramazan ayında nimeti terk etmek, Allah'ın rızası için yememek, içmemek rahmete sebeptir.

(16) O ayda insanın ağzının bağlı olması ne saadetidir. Zira bu vesile ile oruçlu boşuna telâş ve ızdıraptan kurtulmuş olur.

(18) İnsan şayet ağzını düğümler, yoluna bend vurursa, vücûdu asûde olur, rahata kavuşur, zindeleşir.

(20) Gönül kandilinin pası ibadetle silinir, su ve topraktan meydana gelen bedenimizin aynası bu sûretle parlamaya başlar.

(22) O zaman insanda kasvet ve ızdırap kalmaz. O, lâtif olan nurlarla sıcaklık ve tazelik kazanır.

Sabit'in «Ramazaniye»si şöyle başlıyor:

*«Yevm-i şek niyyetine şıra sıkarken yâran
Sık boğaz etti basub şahne-i şehri Ramazan*

*Çileye vesvesesiz girdi kapandı zâhid
Habs olur ta Ramazan âhir olunca şeytan*

*Dehen ü destini mey-hâre yudu sahbâdan
Kûze-i badeyi ibrik-i vudu' etdi heman*

Sabit'in ifadesine bakılırsa XVII. asrın sonlarında İstanbul'da Ramazanın girişiyle pekçok değişiklikler oluyor; Ramazan ayı sanki bir inzibat gibi, şehri basıp insanları sık-boğaz ediyor.

«Yevm-i şek»; Ramazanın girip girmediği şüpheli olan gündür.

Zühd ve takva erbabı dünyanın süsünden, alâyişinden, debdebesinden yüz çevirip, itikâfa niyet ediyor. Şeytan, Ramazan ayının sonuna kadar hapse giriyor ve insanların kalblerine vesvese veremiyor.

Şarap içenler ağız ve ellerini şaraptan yıkayıp, içki testisini abdest ibriki haline getiriyor, yani içkiyi terk ederek, abdest alıp Namaz kılmaya başlıyorlar.

Daha sonra manzûme şöyle devam ediyor:

«Döndü bahtı gibi levmi yine ayyaşların
Şimdi tevhide giren şeyhlerindir devran

Alınır mı Ramazan sôfilerinden mushaf
Rahlenin nevbetini beklemeyince insan.

Kalb-i mü'min gibi mescid mütesellâ ma'mûr
Dil-i fâsık gibi meyhâne harâb u vîran

Donanub al akideyle şeker tabloları
Etdi her kûşe-i İstanbûlu sûk-i mercan

Bu da bu şehri azîmin berekâtındandır
Fukarâsında da âreste hân elvân

Matbah-ı rûzeyi miiftâh-ı akideyle açar
Feth-i rûziye bakan ağzı mühürlü rindan

«Ayyaşların bahtı gibi yüzlerinin rengi de değışti; hal ve hareketlerinde bir başkalık belirdi.

Şimdi «devran», tevhide giren şeyhlerindir. (Devran kelimesi aynı zamanda Kadiri Tarikatı'nın zikrine verilen isimdir.)

Bu günlerde ramazan sofularından Kur'an okumak için sıra gelmiyor. Rahlenin başında nöbet tutmaktan başka çare yok... («Ramazan sofusu» tabiri bugün de halk dilinde sık sık kullanılmakta.)

O günlerde mescid de mü'minlerin gönlü gibi müteselli ve ma'mur, meyhane ise fâsıkların kalbi gibi harâb ve virân.

Ramazanın geldiğini İstanbul'un çarşı ve pazarlarını süsleyen şeker çeşitlerinden de anlamak mümkün.

O büyük ayın bereketinden olmalıdır ki, fakirlerin sofraları dahi çeşitli yemeklerle donanmıştır.

Ağzı mühürlü olan müslümanlar, oruçlarını şekerle açmak için iftar vaktini neş'e ile beklerler.»

Nedim'in «Ramazaniyye»si Sadr-ı A'zam İbrahim Paşa için yazmış olduğu Kaside'sinin başında geçmektedir:

«Bağteten sâbit olub gurre firâsında imam
Hâb için yatmış iken etdi Terâvihe kıyâm

Bâş kaldırmadılar öğleye dek uyhûdan
Yevm-i şek zevkine hazırlanırken ahbâb-ı kirâm

Serd-i fasl-ı bahar etmiş iken teb'a eser
Ataş-ı ruze ana kıldı mekâfât-ı tamâm

Şu soğuk günlere bir pâre usındırdı bizi
Bir gün evvel erişip geldi hele mâh-ı siyâm

Pâsbân verdi kudûmuyla cevâb eyleyene
Ramazan geldi mi âya diyerek istifhâm

Çeşm-i zerkâ-i yemâmeyle mi baktı bilmem
Nazar-ı şâhîde ahsent zihi dikkat-ı tam

Bilemem bende mi şahidde mi takvîmde mi
Hele bir kizb var ortada budur sıd-ı kelâm

Ehl-i keyfin birisi der ki behey sultânım
Aydınay belli hisâb olmadı şâban tamam

Biriki mablag-ı berş ile vurub öldüricek
Geldiler eylediler böyle cihâm sersâm

Olacak oldu hemân çâre ne şimden sonra
Edelim hükm-i kazâ destine teslim-i zimâm

Şevkimiz şimdi anâ düşdü ki inşâallah
Ola sıhhatle selâmetle meh-i rûze tamâm

Kıla erbâb-ı dili âb-ı hayâta sırâb
Erişüb Hızır gibi âh mübârek bayram

İbtida id gün icrây-ı merâsimle geçüb
Gecesi dâhi olub maslahat-ı hâb tamâm

Çün ikinci gün ola böylece ahd eylemişem
Ki ne sabr eyleyem olgün ne direngü ârâm

Çektirüb pek seherî doğruya sâdâbâda
Tutayım zinde iken cennet-i âlâda makam

Varayım hâk-i tarabnâkine yüzler süreyim
Bir gün olsun alayım bâri felekden bir kâm

Havzdan kevser-i pâkizeyi nûş eüliyyeyim
Kasrdan bûy-i cinâm edeyim istişmân

İd ola fasl-ı bahâr ola da sadabâdın
Zevkini eylemeyin sıhhat olur bana harâm

Hurrem-âbâda varınca gideyim zevrak ile
Bî kusur eüliyyeyim seyr-i kusûru itmâm

Bir münâsibce refîk ile gerersek kayığa
Şevk ile kullanırız gayrı bizimdir eyyân

Sonra havzın öte yanına çıkub zevrakdan
Bir draht altına fers eüliyyeyim bir ihrâm

Keç edüb gûşe-i destârımı rindâna geçüb
Oturub eüliyyeyim bir iki saat aram

*Sonra alıp elime ney-şeker-i kâik-i terî
Olayım vasf-ı cihân-dâver ile şîrin-kâm.»*

Mehmed Âkif merhum da Ramazan münâsebetiyle şöyle sesleniyor:

*Ramazan geldi zamanında bu yıl hamd olsun,
O biraz belki azaltır çekilen âlâmı!
Hastalık, zelzele, yangın, karışıklık, kıtlık,
Daha binlerce felâket eziyor islâmı!
«Halk çok azdı da onda bu beledâr» deniyor,
Azmayan yok mu, bütün ehl-i siyâm azgın mı?
Kimse yâ Rabb, süfehâ onları imhâ etme
Yoksa, bir millet-i ma'sûmeyi pâ-mâl etme!*

Yazımızı yine merhum Âkif'in Ramazan ayında Allah'a iltica edip yaptığı bir niyâz ile düğümleyelim:

*«Ya Rabb şu muazzam Ramazan hürmetine
kaldır aradan vahdete hâil ne ise
Ya Rabb şu asurlarca süren tefrikadan
Artık ezilip düşmesin ümmet ye'se
Mademki verdin bize bir rûh-i nevîn
Ya Rabb daha bir nefha-i te'yîd insin.»*

I'TİZAR:

Mecmûamız, Ağustos 1973 târihli nüshasında çıkan (Yunus Emre'nin bütün şiirleri aruzla yazılmıştır) başlıklı yazıda, 12.nci sahifedeki ilk beyti tâkib eden 4 satırın çizilmesi, değerli okuyucularımızdan istirhâm olunur.

Dr. C. Ö.